

LAAT ONS EEN BOER EN WAT GRAS DAT NOG GROEN IS

CHRIS DE STOOP
OP DE BOERENBETOGING

Te midden van de 1.500 tractoren en de 5.000 demonstrerende boeren in Brussel loopt ook schrijver/boerenzoon Chris De Stoop. In zijn zopas verschenen boek, 'Dit is mijn hof', volgt hij van nabij hoe de Antwerpse haven met haar onteigeningen door de polder snijdt. Maar ook hoe de natuurbeweging méé het mes op de keel van de Wase polderboeren zet. Want als de haven uitbreidt, dan moeten er natuurcompensaties komen, en dan werkt de natuurbeweging samen met haar vroegere vijand.

Jan Hertoghs

Het boek van Chris De Stoop raakt een gevoelig thema. Boeren en natuurbeschermers leven wel vaker op gespannen voet, en dat zorgt ervoor dat de schrijver in Brussel heftig wordt aangesproken: 'Eindelijk iemand die het voor ons opneemt!'

★★★

Op het perron in Sint-Niklaas stappen we op. De auteur, die sinds enkele jaren ook boer in bijberoep is (vlas en akkerbouw), kent veel volk. Hij stelt me voor aan varkensboeren, perenboeren, melkveehouders, onteigende boeren en zonen van onteigende boeren. Op een smartphone verschijnen de

eerste beelden van de tractor-colonnes die onderweg zijn naar Brussel: 'Er zijn er die helemaal uit München komen, 900 kilometer ver!'

Van de verzamelplaats aan het Noordstation gaat het naar de Kleine Ring. We zien Poolse, Bulgaarse, Ierse, Britse, Duitse en Franse boeren, een Europa van mannen met borden. In de autotunnel knallen de voetzoekers en wordt de volle breedte van de Kleine Ring ingenomen. Niet agressief, eerder als in een rustige wandeling, op een zondag en langs een korenveld.

In de Belliardstraat wordt het rumoeriger. Daar moeten we ons een weg banen tussen de tractoren, die een uitgestrekte blokkade vormen. Het is een anomalie, die mants-hoge geribde banden tussen de administratieve gebouwen. Aan de voertuigen hangen slogans: 'U eet ons voedsel, maar wij creperen' - 'Non au génocide paysan!' - 'Genoeg controles en beperkingen: laat ons werken!' Maar meest nog valt deze op: 'Mijn vader kon leven van de boerderij. Ik kan overleven. Maar mijn kinderen...?'

Dit zijn ze dus, de Boze Boeren. Het is de vaste alliteratie van de media. Boze boeren

zijn een cliché, een déjà vu. Elk protest lijkt er bij voorbaat mee uitgehold.

Chris De Stoop wordt doorlopend herkend. Ze trekken aan z'n mouw, hebben hem op tv gezien, gaan zeker z'n boek lezen, en of hij in hun gemeente een voordracht wil komen geven? Onbekenden lopen een eindje vertrouwelijk naast hem, hij zal later zeggen dat hij het 'ene levensverhaal na het andere' te horen kreeg.

In een zijstraat klimt een zwarte rookzuil, een tractorband gaat in brand. Het vuur slaat tegen de Friese ruiters, het roet dwarrelt neer op agenten en wapenschilden, en ondertussen vraagt een Portugese boer of ik met z'n mobieltje een foto van hem wil nemen, staande voor de barricade. Zo is deze brandende versperring meer attractie dan mikpunt: men blijft gemoedelijk voorbijwandelen en de koeienbel luiden.

NOUVEAU RICHE

Dichter bij het Schumanplein en het gebouw van de Europese Commissie loeien de tractoren, nu oorverdovend. Op de rotonde worden sierstruiken uit-

'IK STEL MIJ VRAGEN BIJ DIE NIEUWE, KUNSTMATIGE NATUUR. WAAROM MOETEN LANDBOUWGRONDEN EN WOONKERNEN WIJKEN VOOR DE KLUUT EN HET VISDIEFJE?'

gerukt voor een brandstapel. In die donkere smook wordt een Europees-blauwe koe hoog opgehangen aan de hefvoork van een frontlader.

Na drie uur betogen keren we terug. Een uur later zullen straatstenen en traangas door de lucht zeilen, maar dan zitten we allang weer op de trein.

Chris De Stoop «Meer dan 5.000 betogers en 1.500 tractoren, dat is een succes. Ontroerend ook, hoe jonge Poolse boeren naast hun oudere collega's uit Portugal opstappen. Los van wat deze actie zal 'opbrengen', maken die 5.000 toch de crisis zichtbaar. In de media is de landbouwcrisis vooral een economisch verhaal, maar ik zie

die ontredde in het platteland als een enorm sociaal drama waar onze maatschappij te gemakkelijk aan voorbijgaat.»

HUMO Waarom wordt dat drama niet opgemerkt?

De Stoop «De laatste tien à vijftien jaar zijn de boeren zich meer en meer gaan isoleren in hun bedrijf. Ze hebben zich teruggetrokken met hun zorgen. Dat is een breuk met het verleden, want vroeger had een boer aanzien in een dorp. Dat respect is weg, nu wordt hij beschouwd als een lastpak. De overheid zit hem op de huid met controles - wanneer hij mag zaaïen, wanneer hij mag mesten: alles is aan strenge Vlaamse of Europese regels ▶

CHRIS DE STOOP

OP DE BOERENBETOGING

► gebonden. En schend je een regel, dan riskeer je premies en subsidies te verliezen. Er rust dus een ongelooflijke druk op die schoulers. Tegelijk hangt de molensteen van de lage prijzen om hun nek, de groothandel die slechts het minimum wil betalen voor voedsel.»

»De burgermaatschappij en de media hebben de boeren totaal in de steek gelaten. Ik zie dat als de mentaliteit van een nouveau riche. Vlaanderen was tot de jaren 50 straatarm en is dan in één generatie tijd één van de welvarendste regio's van Europa geworden. Blijkbaar moet je dan afkeren van het nest waar je begonnen bent. Men reist de wereld rond, men spreekt over de lokale bevolking in Vietnam, maar men weet niks van die boeren op 5 kilometer van huis. Men zít gewoon niet dat ze onder onze ogen verdwijnen.»

HUMO Een vreemde paradox. De Vlaming blijft nog het liefst onder de kerktoeren te wonen, je ziet hem ook dorps en antistedelijk stemmen. En toch hebben ze geen oog voor de boeren die hun naaste burens zijn.

De Stoop «Wat willen de meeste mensen van het platteland? Rust, groen en recreatie. En die boeren met hun stallen en hun loodsen, die zijn daar wel, maar ze worden vaak zelfs als storend ervaren, als zijnde geen rust en geen recreatie.»

KUNSTMATIGE NATUUR

HUMO Die maatschappelijke onderwaardering van de boer is er ook omdat voedsel amper geld kost.

De Stoop «Ja, natuurlijk. Met wegwerprijzen krijg je wegwerpboeren. Dan krijgt men het idee dat onze boeren niet meer nodig zijn, dat voedsel van om het even waar ter wereld kan ingevoerd worden. Maar die globalisering is zeer kwetsbaar. Dat systeem kan door een conflict onmiddellijk instorten, en dan hebben we onze eigen boeren wél nodig.»

HUMO De boeren zijn al

niet populair, en in je boek ga jij hen verdedigen door de natuurorganisaties aan te vallen. Precies de groep die wél op handen wordt gedragen door het publiek en de media. Tactisch geen al te beste aanpak.

De Stoop «Natuur is een taboe. Daar ben je automatisch voor, dat val je niet aan, dat stel je niet in vraag. Maar ik heb het over kunstmatig ontworpen natuur, waarvoor historische landbouwgebieden moeten wijken. Dié natuur neem ik kritisch onder de loep. Maar dan nog wordt me dat ongelooflijk kwalijk genomen.»

HUMO Begrijpelijk. We hebben sinds de jaren 70 ons best gedaan 'om een boom te planten', om de vuile rivieren proper te krijgen, en dan is er iemand die in naam van de boeren gaat zeggen dat we verkeerd bezig zijn.

De Stoop «Ik zeg dat niet alleen als boerenzoon, ik zeg dat ook als natuurliefhebber. Mijn twee 'boerenboeken' (zie ook 'De bres' uit 2000, red.) staan vol natuurbeschrijvingen en vogelobservaties. Dat is het erge, dat ik éérs moet zeggen: 'Ik ben geen natuurhater.' Dat klinkt net zoals: 'Ik ben geen racist.'»

»Maar je mag je toch wel vragen stellen bij die nieuwe natuur, bij kunstmatige eilandjes en broedgebieden waarvoor rijke landbouwgrond en boerderijen moeten verdwijnen. In de polder zijn al 3.000 mensen verdreven en is al 4.500 hectare landbouwgrond ingepalmd. En dat aangetaste gebied moet nu nog een tweede keer inleveren. Opnieuw bijna 3.000 hectare die moeten wijken voor de nieuwe natuur – dit keer zelfs met complete woonkernen. Dat is nooit eerder gebeurd in Europa. Ouden Doel is een klein dorp. Moet weg. Rapenburg is een gehucht. Van de kaart. Prosperpolder, een kerkdorp, mag alleen z'n kerk en drie straten behouden.»

HUMO Cru gesteld: voor welke vogels moeten die woonkernen wijken?

De Stoop «Onder andere voor de kluut en het visdijfje. Dat zijn

BELGIMAGE

'MET WEGWERPPRIJZEN KRIJG JE WEGWERPBOEREN'

strandvogels die aan de kust horen. Maar toen de haven in de jaren 70 grote percelen grond opspoot en er nadien twintig jaar niks mee deed, zijn die vogels dat gebied ook als een strandbiotop gaan beschouwen en daar gaan nestelen. Dus omdat zij ooit vanuit de kust op dat nutteloze havenzand zijn aanbeland, moeten nu mensen uit hun huis. Want ja, die haven gaat ineens toch weer uitbreiden op hun 'broedplek'. Dat is toch te zot om los te lopen?»

»In die nieuwe natuurgebieden worden miljoenen euro's geïnvesteerd. Kreken krijgen broedeilanden die volledig van kunststof zijn gemaakt. En voorts zijn er stuwen en waterpompen die het waterpeil op het juiste niveau moeten houden.»

HUMO Zo'n complete waterbouwkundige inrichting verwacht je in de Zoo van Antwerpen. Maar niet in zo'n landelijke omgeving.

De Stoop «En toch is het zo. Op dat ene strandeilandje moet elk jaar de spontaan gegroeide vegetatie verwijderd worden, omdat het de verkéerde vegetatie is. In de plaats moeten opnieuw zand en schelpjes worden aangevoerd.»

DIASPORA

HUMO Getrimde en gefokte natuur die ook nog eens tot onteingenen leidt: dat

is zelfs voor een niet-boer onbegrijpelijk.

De Stoop «Natuur groeit niet meer met de jaren of de eeuwen. Natuur groeit op de tekenafel, onder de handen van biologen, ingenieurs en ambtenaren. Zij kiezen 'hun' natuur uit de prospectussen van de Nederlandse multinational Arcadis, die natuur ontwerpt alsof het een parkeergarage of een nieuwe woonwijk betreft. En dat wordt dan ongerepte topnatuur genoemd, die zogezegd superieur is aan die oude boerenlandschappen.»

HUMO De voorstanders van die nieuwe natuur zeggen dat hun concept economisch rendabeler is dan eender welke boerenactiviteit.

De Stoop «De nieuwe natuur brengt een verbetering van de water- en de luchtkwaliteit, alsook een verbetering van de biodiversiteit. En daar plakken de voorstanders cijfers op: het Hedwige-Prosperproject (waarbij twee polders aan beide zijden van de grens tussen België en Nederland worden ontpolderd, red.) kost volgens hen 100 miljoen euro, maar zal 8 tot 17 miljoen per jaar opleveren aan verbeterde milieukwaliteit. Het betaalt zichzelf dus in korte tijd terug. Bij landbouwactiviteit zijn er ook economische opbrengsten, maar die worden volgens hen helemaal tenietgedaan door de schade aan water en lucht. Dat is omstredden, ►

► en andere ecologen zeggen dat die cijfers geen steek houden, maar binnen de natuurbeweging wordt dat financieel-ecologische argument geweldig gepropageerd. In een tijd van crisis en besparingen kun je zo discussies winnen, natuurlijk.»

Vanmorgen op de trein had De Stoop het er ook al over. Hoe de organisatie Natuurpunt het geweer van schouder had veranderd. Hoe ze niet meer in het 'verliezende kamp' van de boeren wilde staan en de natuur veel offensiever kon uitbreiden door met de haven samen te werken.

De Stoop «Intussen worden drie medewerkers van Natuurpunt betaald door de haven, en niemand die daarover valt! Stel dat ik – met mijn hart voor de landbouw – zou betaald worden door de Boerenbond? Dat zou toch niemand accepteren!»

HUMO Die kritiek op Natuurpunt zullen de boeren met gejuich onthalen. Zij klagen al zeker twintig jaar over 'de groene maffia' die hun het werken belet. Maar op je boekpresentatie klonk de kritiek dat je de verkeerde vijand hebt geïdentificeerd. Niet de natuurorganisaties moet je aanpakken, maar wel het politiek-economische bestel: de haven, en dus de Vlaamse overheid.

De Stoop «Dezelfde kritiek kwam ook van de directeur van Natuurpunt, maar hij is wel degene die in de voorgaande jaren op diverse kabinetten mee het milieubeleid heeft bepaald. En trouwens, in 'De bres' heb ik de haven aangevallen, en daarnaast ook het economische bestel dat de boeren dwingt om grootschalig te denken. In dit tweede boek richt ik me spe-

cifiek op de spanning tussen natuur en landbouw, met de haven nog altijd als eerste schuldlige. Ik denk aan een derde boek voor mijn poldertrilogie, maar het valt af te wachten of er dan nog polders en polderboerderijen zullen zijn. Volgens een onteigende boer zal ik alleen nog over de diaspora kunnen schrijven. Over de gezinsbedrijven die naar Frankrijk, Hongarije en Canada uitgeweken zullen zijn. Vlaanderen zou dan achterblijven met een agro-industrie en een niche van alternatieve bedrijven. Ik hoop dat hij ongelijk krijgt.»

RODE PAS

HUMO David Van Reybrouck, die mee je boek presenteerde, las een column uit 1996 waarin hij – toen al – uitviel tegen die kunstmatige natuur-voor-achter-de-te-kentafel. In Nederland is dat een oude discussie.

De Stoop «Ja, die discussie is daar al eerder gevoerd, maar het verschil met Vlaanderen is dat daar wel een breed maatschappelijk debat was, met inspraak van de plaatselijke bevolking. De internationale boegbeelden van de nieuwe natuur hebben ook ethische regels: nieuwe natuur leg je niet aan zonder de toestemming van de lokale gemeenschap, je legt het niet aan als daarmee eeuwenoude cultuurlandschappen vernietigd worden, en je legt het ook niet aan in zeer vruchtbare gebieden die nog nodig zijn voor de voedselvoorziening. Maar in de Wase polder heeft men dat alles met de voeten getreden. Hier is amper debat geweest. Hier worden mensen onteigend

met nooddecreten, waardoor er juridisch helemaal geen inspraak mogelijk is!

»De spanning tussen landbouw en natuur is nog altijd niet weg in Nederland. Er zijn nog altijd actiegroepen, maar één voordeel is dat Nederland fatsoenlijke onteigeningsvergoedingen betaalt. België betaalt veel minder. De onteigeningscommissaris onderhandelt over de prijs, en hij gedraagt zich alsof het geld uit zijn eigen zak moet komen. Een boer vertelde het daarnet nog: hij kreeg enkele jaren geleden 30.000 euro voor 1 hectare, terwijl de nabijgelegen akkers toen voor 50 à 60.000 euro verkocht werden. Dat is gelegaliseerde diefstal, zei hij, en hij heeft gelijk. Maar durf dat bedrag maar eens te weigeren! Dan krijg je te horen 'dat de rechtbank wel zal beslissen'. Dat is indirecte chantage. Elke boer bibbert daarvoor, want in zo'n tergende gerechtelijke procedure kun je alleen maar bekocht worden.»

HUMO Op de betoging werd je herhaaldelijk aangesproken, en niet met vrolijke tijdingen.

De Stoop «Tientallen verhalen heb ik gehoord, van boeren die moeten stoppen en die me dat snelsnel komen vertellen. Hoe er van het opgebouwde kapitaal niks meer overschiet, hoe ze zijn uitgekleeft en uitgeschud. En hoe men elders ook moet wijken voor natuur. Ik hoorde van een boer uit de Noorderkempen dat in zijn straat een hele reeks boerderijen 'code rood' hebben gekregen (een code in het kader van PAS, Programmatische Aanpak Stikstof, een overheidsmaatregel die natuurgebieden tegen stikstofneerslag van industrie, verkeer en landbouw moet beschermen, red.).

»Elke boer in Vlaanderen wist dat hij in oktober 2014 een enveloppe zou krijgen van de Vlaamse overheid met daarin een groene, oranje of rode code. Bang dat ze waren voor die kloppende deur! En met reden, want 1.420 bedrijven kregen oranje en 135 rood (op 6 september gebeurde er een correctie: 70 boerderijen zitten nog in rood, en 972 in oranje, red.). Rood wil zeggen dat je je bedrijf moet stopzetten zodra

BELGIANWAVE

je laatste milieuvergunning verlopen is. Dus je kunt op die ene plek al vier generaties lang boeren en ineens nemen ze je bezit, je inkomen, je geschiedenis én je toekomst af. Haast even erg is oranje, want eigenlijk vraagt die code zo veel investeringen en verbeteringen dat het op een sluipende doodsteek neerkomt.»

HUMO Die boeren vragen zich nu vertwijfeld af: waarom viseert men ons? Waarom pakt men niet de industrie aan, of de dieselwagens? Er lopen toch ook snelwegen langs die natuurgebieden.

De Stoop «Het leidt tot hallucinante situaties. Eén van de boeren in Doelpolder die hoogdringend onteigend wordt voor nieuwe natuur, kreeg in volle onteigening nog een brief dat de emissie van zijn vee een vervuiling betekende voor de Kalmthoutse heide. Dat is 14 kilometer verder, aan de overkant van de Schelde, en daartussen ligt het hele chemische complex van de haven, één van de grootste chemieconcentraties van Europa. Die zou hij dus

Chris De Stoop: 'Het erge is dat ik eerst moet zeggen: 'Ik ben geen natuurhater.' Dat klinkt net zoals: 'Ik ben geen racist.'

Chris De Stoop, 'Dit is mijn hof', De Bezige Bij

'IN 2011 IS MIJN BROER UIT HET LEVEN GESTAPT. HIJ WAS BOER. MET DIT BOEK LOS IK EEN DEEL VAN MIJN SCHULD IN'

overvleugelen met de emissie van zijn gemengd bedrijf met koeien en varkens. Dat is toch onwaarschijnlijk.»

UITGEDUND

HUMO Wat ook zo verwonderlijk is: in ons land bestaat het overgrote deel van de landbouw nog altijd uit gezinsbedrijven.

De Stoop «Dat is een mirakel: hoe men zo'n sector, met zware investeringen en lage opbrengsten, toch nog familiaal probeert te beredderen. Dat toont hun verknochtheid aan die manier van leven, maar het heeft zijn prijs. Kijk naar de afvalrace die al veertig jaar aan de gang is: sinds 1971 zijn de Europese boeren met miljoenen uitgedund. Als een kleine boer stopt, eet een grote hem op. Hij pikt diens gronden in, want anders kan hij niet overleven. Eigenlijk moet je de ander dus dood wensen om het zelf te kunnen halen, en dat heeft voor een enorme mentale ontreding gezorgd. Een Nederlandse studie wees uit dat er bij boeren dubbel zo veel zelfdodingen zijn dan bij andere burgers. En los daarvan zijn er oneindig veel boerengezinnen die worstelen met stress, angst en onzekerheid. Het meest essentiële aan een boerenbedrijf is de continuïteit, het verderzetten van het werk van vorige generaties. Afgesneden worden van een toekomst: dat is voor een boer het ergste wat er is.»

HUMO Ik heb gezien hoe boeren je benaderen als hun laatste redmiddel. Ze geloven de politiek niet meer, niet die van Brussel en niet die van Europa, en ze hebben nog weinig vertrouwen in het soms tactische spel van de boerenorganisaties. Kortom, jij bent

hun enige spreekbuis. Vind je het niet vreemd dat ze bij een schrijver houvast zoeken? Iemand zonder macht of connecties?

De Stoop «Het is heel erg dat ze niemand meer schijnen te hebben. De voorbije week heb ik zo'n honderd mails gekregen. Niet alleen uit het Waasland, maar ook uit West-Vlaanderen, de Kempen en Limburg. Sommige van die mails zijn bladzijden lang. Allemaal boeren die hun benarde situatie concreet uitleggen. En die mij vragen: 'Kun je niet eens langskomen, kun je d'r niet eens over schrijven?'

»Dat legt ongelofelijk veel druk op mij. Gelukkig is het niet allemaal ramspoed. Gelukkig zijn er ook boeren die het goed doen, die ondernemend, dynamisch en creatief zijn. Dat zal andere boeren inspireren. Ook alternatieve bewegingen zoals Bioforum, Wervel of de Voedselteams kunnen boeren aanzetten tot een meer duurzame landbouw.

»Maar de gemiddelde leeftijd van de boer is boven de 50. Zo'n traditioneel iemand gaat niet in één klap bioboer worden. Het is die kwetsbare groep die ik als eerste wil beschrijven. Zij die wat ouder en behoudsgezinder zijn, maar die een ongelooft wil hebben om door te zetten. Ondanks de bespottelijk lage voedselprijzen en de haast onhaalbare ecologische normen van de overheid.»

DESERTIE

HUMO Word je zelf niet moedeloos van de situatie?

De Stoop «Nee. Ik schrijf die boeken omdat ik geloof dat ik die negatieve processen kan keren. Volgens mij zitten we dicht bij zo'n kantelmoment. Je voelt dat mensen terugwilt naar eerlijk voedsel, dat ze

belang stellen in de herkomst ervan. Dat geeft mij hoop.»

HUMO Dit tweede boek is nochtans veel minder hoopgevend dan je eerste. Eigenlijk is de situatie alleen maar verslechterd in die vijftien jaar.

De Stoop «De realiteit is dat tussen het schrijven van dat eerste boek in 1998 en nu het aantal Vlaamse boeren bijna gehalveerd is: van 44.000 naar 24.000. Dus dat is heel bitter. Ook de dood van m'n broer heeft z'n stempel op dit nieuwe boek gedrukt. In 2011 is hij uit het leven gestapt. Hij was boer. Een traditionele veehouder met zoogkoeien. Toen onze moeder naar een zorginstelling moest, en hij ineens alleen kwam te staan op die boerderij die van alle kanten onder druk stond, zag hij geen toekomst meer.»

HUMO Jij ging op je 20ste Germaanse studeren om journalist-schrijver te worden. Waardoor je je broer en je moeder op dat hof achterliet. Dat zie je nu als een vorm van desertie.

De Stoop «Dat gevoel had ik niet als 20-jarige. Ik was bezeten van boeken, en ik wilde schrijver worden. En ook, de boerderij was in goeie handen bij m'n oudere broer. Maar nu hij er niet meer is, en omdat ik in het buitenland op reportage was toen hij zich het leven benam, blijf ik achter met een immens schuldgevoel. En dat zal zo blijven tot het eind van mijn dagen.

»Met het boek los ik een deel van die schuld in. Ik betaal af – aan mijn familie en aan de polder. Wie ik ben, de jeugd die ik had, de natuur die ik zag, de verbeelding die ik daar opstak, hoe mijn karakter en mijn mentaliteit is gevormd: dat heb ik allemaal te danken aan die boerderij en aan die polder.»

'INTUSSEN WORDEN DRIE MEDEWERKERS VAN NATUURPUNT BETAALD DOOR DE HAVEN, EN NIEMAND DIE DAAROVER VALT!'